

Mehmed Uzun

Kader Kuyusu

Türkçesi: Muhsin Kızılkaya

Roman

1. Fotoğraf

Ceco...

sürgün ellerinin çocuğu;

Mir Bedirhan'ın torunu

I.

Hep söylendiği gibi, insan önce bakar ve görür, sonra konuşur ve kelam eder, söyler, anlatır. Celadet Bey'in yazmayı düşündüğü roman, bu fotoğrafla başlayabilir. Bu fotoğraf, *Kader Kuyusu* romanının ilk fotoğrafı olabilir. Salut de Constantinople, Vue de Moda a Cadi-Keuy. Constantinopol'dan selam. Kadıköy Moda'dan bir görüntü. Yıl 1893, mevsim ilkyaz, aylardan mayıs, güneşli güzel bir gün. Bahar gelmiş, toprak ısınmış, ağaçlar çiçek açmış, pırıl pırıl berrak bir gökyüzü var. Kadıköy, renk cümbüşü içinde. Yeni bir hayat başlıyor.

Fotoğraf, renkli kalemlerle boyanmış. Fotoğrafta gözle görülen en belirgin şey deniz. Mavi ve yeşil renklere boyanmış deniz, tüm kartpostalı kaplamış. Gökyüzü berrak. Gökyüzü ile denizin birleştiği noktada da tek tük bulutlar görülüyor. Bulutların bittiği yerde gökyüzü maviye boyanmış. Mavi tonlar, beyaza baskın gelmiş. Bulutlar bu renklerin içinde yumuşacık pamuk gibi duruyor. Öyle zarif duruyorlar gökyüzünde, yeni hayatın muştusunu dünyaya ulaştıracaklarmış gibi, yeni bir şeylerin habercisi gibi.

Ufukta, deniz ve gökyüzünün birleştiği yerde denize uzanan bir tepe. Kara orada başlıyor. Tepe oldukça yüksek. Sanki bir anda suya batmış, karanın suya uzanmış bir kolu gibi. Tepe ağaçlarla kaplı. Fotoğraftan, ağaçların cinsini seçmek zor, ancak kalın ve yüksek ağaçlar oldukları belli. Ormanın başladığı yerde, yeşil renklere, beyaz ve mavi tonlar karışmış. Ancak bütünüyle baskın gelen ton, yeşil. Yeşil ton, denizin rengine çok iyi uyum sağlamış. Orada, tepede, dolu dolu bir orman, deniz ve gökyüzüyle dostluk kurmuş. İşte hayat da orada başlıyor. Çünkü tepeyi kaplayan ormanın içinde tek tük evlerin çatıları görülüyor. Hepsinden yüksek olan bir kasrın çatısı ise iyice belirgin. Birkaç bölümden oluştuğu belli beyaz bir kasır. Çatının hemen altında pencereleri de belirgin bir şekilde seçiliyor. Fotoğraftaki kasır çok uzaklarda olmasına rağmen mimarisinin, Bizans'tan çok Osmanlı stili olduğu görülüyor. Sahipleri, Osmanlı soyundan geliyor, sultan ve şehzadeler yani. Kasır, tepenin en ucuna yapılmış, sahipleri gibi, yeri göğü ve zamanı kolluyor sanki.

Kasrın hizasında, dört köşk göze çarpıyor. Kasır gibi belirgin değiller, sadece çatıları ve kimi yanları görülüyor. Kasırdan daha küçük olan köşkların çatıları kırmızı kiremitlerle kaplı. Köşklar birbirine bitişik, iyice bakınca bir tanesinin penceresini görmek bile mümkün. Penceresi seçilen köşk, diğerlerinden biraz uzakta, kenarda kalıyor. Bu köşkün varlığı, mimarisi, rengi, oda ve salonları ile kuyu ve bahçeleri *Kader Kuyusu* romanı için hem çok önemli, hem de çok işlevsel. Köşk, Botan Beyi Mir Bedirhan Bey sülalesinin köşklarından biri. İçinde, Mir Bedirhan Bey'in oğlu Osmanlı seraskeri Bedri Paşa, ailesiyle birlikte yaşıyor.

Bedri Paşa'nın köşkünün olduğu yerde tepe, bir kesintiyle son buluyor. Gri bir boğazla kesinti denize ulaşıyor. Boğazın diğer yanında bir tepe daha var. Her iki tepe arasında, gri alanda bir iskele belli belirsiz seçiliyor. İskele 100-120 metre uzunluğunda. İskelede birkaç kayık ve birkaç küçük tekne göze çarpıyor. Onlardan biraz uzakta da demir atmış büyük bir gemi.

İskelenin çevresinde önü denize, arkası tepeye bakan iki kırmızı damlı köşk de var. Büyük tepe ağaçlarla kaplı. Fotoğrafın kenarında da, mimarisi öteki kasrınkine benzeyen bir büyük kasrın ucu görülüyor.

Bu manzara içinde en çok bir insanın varlığı dikkat çekiyor. Fotoğrafta, ön tarafta çok küçük bir ada var. Sahilden bir karış uzakta. Adaya ulaşmak zor değil. Ada sadece birkaç kayadan ibaret. Adadan her yer görülüyor. Adadaki kayanın en yüksek ucuna bir insan oturmuş, objektife bakıyor. Kim o, neci, ne yapıyor orada? Bunu fotoğraftan çıkarmak zor. Fotoğrafta çok önde olmasına rağmen, yüzünü tanımak zor. Bir erkek, saçları siyah, gömleği beyaz, elbiseleri siyah. Boynunu hafifçe bükmüş, öyle objektife bakıyor. Fotoğrafı çekene bakıyor ve büyük bir ihtimalle şunları söylüyor: "Ben de varım, buradayım, bu manzaranın bir parçasıyım..." Adamın varlığı, manzaranın şeklini değiştiriyor, fotoğraf canlanıyor, manzaraya bir ruh veriyor. İnsana, insani olana ait bir duygu, bir hava siniyor fotoğrafa. *Kader Kuyusu*'nun birinci fotoğrafında böyle bir adamın varlığı çok önemli. Çünkü *Kader Kuyusu*, tüm farklı görüntülere, manzaralara rağmen insan üzerine inşa edilecek. İnsan ve varlığını esas alacak...

Taşın üstüne oturmuş adamın sırtı konak ve köşklerin bulunduğu tepeye dönük. Sırtı tam tamına Bedri Paşa'nın köşküne dönük. Düz bir çizgi çizecek olursak, çizgi doğruca köşke varıyor. Köşkte şimdi kırktan fazla insan yaşıyor. Hepsi de Bedirhanilerden... Bedirhaniler, Osmanlı'nın değişimiyle Bedirhanpaşazadeler oldukça kalabalık. Bu köşkten başka daha birçok evleri, köşk ve konakları var. Hepsi de İstanbul'un Anadolu yakasında; Kadıköy'de, Moda, Fenerbahçe, Cevizli, Bostancı, Mühürdar, Göztepe ve Kızıltoprak'ta yaşıyorlar. Kürdistan'dan sonra İstanbul Kadıköy, ikinci vatanları olmuş.

Fotoğrafı çeken kim? Fotoğrafın üzerinde buna ait hiçbir işaret yok. Ancak usta bir fotoğrafçı olduğu belli. Fotoğrafta Kadıköy'ün her şeyi var, bir de insan. Fotoğrafta hem

Kadıköy'ün kendine özgü görüntüleri var, hem de hepsinin arasında bir insan. Ne insan gözden kaçıyor ne de Kadıköy'ün güzel manzarası. Marmara denizinin dalgaları, Kadıköy'ün sahillerini dövüyor. Ağaçlar çeşit çeşit renklere bürünmüş. Ağaçların arasında kaybolmuş köşk ve konaklar başka bir asalet veriyor. İskeleler, yeni bir dünyaya açılan kapılar gibi. Denizin üstünde gezen gemiler belli bir ahenk içinde yüzüyor. Yeşillikler ve ormanlar, Kadıköy'ü görülesi bir yer haline getiriyor.

1893 yılının bir mayıs gününde, Bedri Paşa Bedirhanî'nin köşkü, Kadıköy Moda'ya ait bir fotoğrafta böyle görülüyor.

II.

1893 yılının bir mayıs gününde Bedri Paşa'nın evinde enişe dolu bir gün yaşanıyor. Bir çocuk bekleniyor. Emin Ali Bedirhan'ın karısı Semiha Hanım doğum sancıları çekiyor. Köşk ağzına kadar insan dolu. Güzel bir gün, hava sıcak, vakit ikindi. Topraktan çiçek, özellikle gül kokuları yükseliyor. Deniz masmavi, berrak bir aynaya benziyor. Gökyüzünde bulutlar usul usul geziniyor. Uzaklarda iki vapur, denizin karnını yararak usul usul, art arda gidiyor. Bacalarından çıkan duman, gökyüzüne yükseliyor. Güneş, önünü kaplayan bulutların arasından ışıklarını uzatmış, Bedri Paşa'nın köşkünün ön yüzündeki pencerelerde yansıyor.

Osmanlı stili köşk üç katlı. Alttaki iki kat oldukça geniş, üst kat ise uzun. Aslında köşk iki buçuk katlı gibi görünüyor. Çatı katı başka bir mimari estetik veriyor yapıya. Ön cepheden, çatı katında genişçe bir pencere sanki yeni bir dünyaya açılıyor. Pencerenin önünde küçük bir balkon. Balkondan, denizin dalgalarını teker teker saymak mümkün. Balkondan gökyüzü ve bulutlar, denizin dalgaları ve yeşillikler iç içe geçmiş, rengârenk bir tablo görünümünde. Çatı kırmızı kiremitlerle kaplı. Kırmızı kiremitler, evin ve ormanın rengine çok uymuş. Beyaz köşk, ormanın yeşil ve mavi renkleri arasında erimiş sanki. Şimdi şu ikindi

vaktinde, güneş ışıklarının çatının kiremitlerinde oynadığı bir zamanda, renkler de hâlâya duruyor.

Civardaki bütün köşkler, konaklar gibi, Bedri Paşa Köşkü de ahşap. Köşkün ön yüzünde, ağaçların arasından dokuz pence-re görünüyor, dördü alt katta, dördü ortada, biri de çatı katında. Büyük kapının girişinde beş basamaklı bir merdiven. Köşk bahçe içinde. Evin solunda, bahçenin içinde, ağaçların arasında bir kuyu. *Kader Kuyusu* romanının da en önemli imgesi olan kuyu... Hem roman için, hem de evdekiler için çok önemli bir kuyu.

Köşk, on sekiz odalı. İki salon, büyükçe bir mutfak, on yatak odası, kütüphane, bir çalışma odası, uzunca bir hol, genişçe bir koridor ve iki banyo... Bu kadar çok odaya rağmen, konak ev ahalisine dar geliyor. Yirmiye yakın misafiri saymasak bile evde yirmiden fazla insan yaşıyor. Bir aydan beri, kardeşi Emin Ali Bedirhan Bey, çoluk çocuğuyla birlikte, başka misafirlerin de sürekli gelip kaldığı evlerinde misafir kalıyor.

Yapılanların neden olduğu zorunlu bir misafirlik bu. İstanbul'un yangınları çok meşhur. Gün geçmiyor ki, bir mahallede, bir bölgede yangın çıkmasın. Yangın her tarafı sarıyor, alevler göğe yükseliyor, yangınzedeler bir yerlere göç ediyor. Her gün İstanbul'un tulumbacıları, omuzlarında yangın kovaları, bağırış çağırışlarla İstanbul'un sokaklarını arşınıyor, birilerinin imdadına yetişiyor. Ama ne fayda!.. Ne yangınlar son buluyor, ne de tulumbacıların çığıllıkları bir işe yarıyor. Evler yanıyor, mahalleler viraneye dönüyor, günlük hayat altüst oluyor. Bundan yaklaşık bir ay önce, Emin Ali Bey'in Kadıköy Kızıltoprak'ta bulunan evi de böyle bir yangında kül oldu. O da, çocuklarını alarak, yangından artakalan eşyalarını toplayıp, kardeşi Bedri Paşa'nın evine sığındı.

Kader Kuyusu romanının yazarı, senin de bildiğin gibi, ince detaylar, yaratıcı uğraş için hayati önem taşır. Renklerdeki ayrıntılar bir ressam için, seslerin ayrıntıları bir müzisyen için, sözcüklerdeki ayrıntı-

tlar da bir yazar için çok önemlidir. Evet, henüz ben dünyaya gelmeden, evimiz İstanbul'un iinli yangınlarından birinde kül oldu. Şimdi durup düşünüyorum da, sözünü ettiğin o yangınları ve özellikle tulumbacıları, –ki hayatımın önemli ayrıntılarından birini teşkil ediyorlar– ben de anımsıyorum. Bir yandan yangın, bir yandan tulumbacıların çığlıkları ve özel kıyafetleri... İnsan ne yapacağını şaşırırdı, gülmeli mi, ağlamalı mı... Mahallemiz Kızıltoprak'ta da bir tulumbacılar grubu vardı. Çığlıkları hâlâ kulaklarımda: "Hayyyy! Kara babam, hayyy! Yolumuzu kesenin haline vay! Bu gelen Kızıltoprak köleleri!.." Küllahları yatık, bıyıkları pos, ayakları yalın, pazuları bağlı onlar, İstanbul'un külhanbeyleri, berduş ve fedaileriydi. Onların varlığı, hayatın işaretiydi. Bir yandan çığlıklar, ağlama ve feryatlar, bir yandan da biz çocuklar için bulunmaz bir eğlence...

Bugün, bu ikinci vakti, Moda'nın romantik günlerinden bir gün, güneş yavaş yavaş batmaya yüz tutarken, Bedri Paşa köşkünün ikinci katında, büyükçe bir odada, Semiha Hanım dayanılması zor doğum sancıları çekiyor. Erkekler, alt katta büyük salonda, kadınlar da yukarıda. Sancılar korkunç, dayanılır gibi değil. Semiha Hanım'ın nefesi daralıyor, boğulur gibi oluyor.